

ЛОРКА

Мало пре почетка снимања *Андалузијског Иса*, безначајна свађа растави нас неко време. Подозриви Андалужанин је веровао, или се претварао да верује, да је филм против њега. Говорио је:

— Буњуел је направио мали филм. Оволики (показује прстима), зове се *Андалузијски Иас*, а пас, то сам ја!

Године 1934. помирили смо се поново, иако сам каткада сматрао да допушта да га гуши велики број обожавалаца, ми смо проводили заједно дуге тренутке. Са Угартеом смо се (доста) често возили мојим „фордом“ да би смо се одморили неколико часова у готској усамљености Ел Пилара, у планини. Место је било у рушевинама, али шест или седам соба, оскудно намештених, било је резервисано за Академију ликовних уметника. Ту се могло и ноћити, под условом да понесете врећу за спавање. Сликари Пеинадо — кога сам случајно срео на истом месту после четрдесет година — посећивао је често стари опустели манастир.

Било је тешко разговарати о сликама и поезији, када смо осећали да се приближава бура. Четири дана пред Франково искрцавање, изненада, Лорка, који није могао да се заинтересује за политику, одлучи да отпутује у Гранаду, свој родни град. Покушао сам да га одвратим, рекавши:

— Федерико, ужасне ствари се припремају. Остани овде. Бићеш много сигурнији у Мадриду.

И други су пријатељи вршили притисак на њега али узалудно. Отпутовао је врло нервозан, врло заплашен.

Вест о његовој смрти била је страشان шок за све нас.

Од свих бића која сам срео, Федерико је на првом месту. Не говорим ни о његовом позоришту, ни о његовој поезији. Говорим о њему. Ремек-дело, то је он био. Тешко ми је чак и да замислим неког ко би могао с њим да се упореди. Било да је свирао клавир, имитирајући Шопена, или да је импровизовао пантомиму, кратку позоришну сцену, био је неодољив. Могао је да чита било шта, лепота је увек избијала из његових уста. Био је страст, радост, младост. Био је као пламен.

Када сам га срео у студентском дому, био сам скоро неотесан провинцијски атлет. Снагом нашег пријатељства он ме је преобразио, учињо да спознам један други свет. Дугујем му више него што могу да искажем.

Никада нису пронађени његови посмртни остаци. О његовој смрти круже легенде и Дали је — доста гнусно — чак говорио о хомосексуалном злочину, што је потпуно бесмислено. У ствари, Федерико је умро, јер је био песник. У то време, с оне друге стране, чули су се повици: „Смрт интелигенцији!“

У Гренади се склонио код једног члана Фаланге песника Росалеса (*Rosales*), чија је породица била у пријатељству са његовом. Ту се осећао безбедним. Људи (у којој намери? мало је значајно) предвођени извесним Алонсом, ухапсили су га једне ноћи и попели га на камион са неколико радника.

Федерико се много бојао патњи и смрти. Могу да замислим шта је осећао, усред ноћи, у камиону који га је водио ка маслињаку где ће га убити.

Често мислим на тај тренутак...

Крајем септембра, заказали су ми састанак у Женеви са министром иностраних послова Републике, Алваресом дел Вајом (*Alvarez del Vayo*) који је желео да ме види. Рећиће ми у Женеви зашто. Отпутовао сам возом, дупке пуним, правим ратним возом. Седео сам преко пута једног команданта П.О.У.М.-а радника унапређеног за команданта, личност грубог говора, који није престајао да понавља да је републиканска влада једна глупост и да их све треба уништити. Говорим о њему само зато јер сам га, касније, у Паризу, искористио као шпијуна.

У Барселони сам променио воз и срео Хосеа Бергамина и Муњоса Суала (*Munoz sual*) који су ишли у Женеву са десетак студената да би присуствовали неком политичком скупу. Питали су ме каква имам документа. Кад сам им рекао, Муњос Суал повика:

— Али, ти нећеш никада прећи границу. Да би је прешао треба ти виза анархиста!

СТИЖЕМО У ПОР-БУ, СИЛАЗИМ ПРВИ ИЗ ВОЗА И ВИДИМ НА СТАНИЦИ, ОПКОЉЕНОЈ НАОРУЖАНИМ ЉУДИМА, СТО ЗА КОЈИМ СЕДЕ ТРИ ЛИЧНОСТИ, КАО ЧЛАНОВИ НЕКОГ МАЛОГ СУДА. ТО СУ АНАРХИСТИ. ЊИХОВ ШЕФ ЈЕ БРАДАТИ ИТАЛИЈАН.

На њихово тражење, показујем исправе и они ми кажу:

— Ти не можеш да прођеш са овим.

Шпански језик је најпсовачкији језик на свету. За разлику од других језика, у којима су клетве и псовке углавном кратке и одвојене, шпанска псовка поприма врло лако облик дугог говора или великог броја простих речи, које се у првом реду односе на Бога, Исуса Христа, Свети Дух, Свету Девицу и свете апостоле, не заборављајући папу, које могу да се повежу и образују погане и импресивне реченице. Богохуљење је шпанска уметност. У Мексику, на пример, у коме, међутим, шпанска култура постоји четири века, нисам никада чуо да се слично псује. У Шпанији једно лепо богохуљење може да има два или три реда. Када то прилике захтевају, оно може да постане истинска изокренута литанија.

Богохуљење овог типа, изговорено са највећом жестином, саслушано је мирно од тројице анархиста из Пор-Буа.

После тога су ми рекли да могу да прођем.

Додајем, пошто говорим о богохуљењу, да сам у старим градовима Шпаније, на пример, у Толеду, виђао на главним улазним вратима натпис: Забрањено просјачење и богохуљење, и то под претњом казне или притвора. Доказ снаге и свеприсутности богохулног изражавања.

Када сам се вратио у Шпанију, 1960, учинило ми се да се на улицама богохуљење чује много ређе. Можда сам се преварио — јер чујем много слабије него раније.

У Женеви сам видео министра само двадесетак минута. Тражио је од мене да одем у Париз и да се ставим на располагање новом амбасадору кога је управо именовала Република. Овај је амбасадор требало да буде Арикастаин, социјалист левице, кога сам познавао, некадашњи новинар и писац. Био му је потребан човек од поверења.

Отпутовао сам одмах у Париз.*

* Одломак из књиге „Мој последњи уздах“. Издавач Институт за филм, Београд, 1983. године.